

ЈЕЗИК НИШКИХ МЕДИЈА

ОГРАНАК САНУ
У НИШУ

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
Branch in Niš

INSTITUTE FOR THE SERBIAN LANGUAGE OF SASA

THE LANGUAGE OF THE NIŠ-BASED MEDIA

Accepted at the IX meeting of the Department of Language and Literature
held on 26 December 2023 based on the reviews from
Academician Jasmina Grković-Mejdžor and Academician Aleksandar Loma

Editor in Chief
Ljubinko RADENKOVIĆ
SASA Corresponding Member

Editors
Professor Marina JANJIĆ, PhD
Professor Marina NIKOLIĆ, PhD

BELGRADE 2024

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
Огранак у Нишу

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈЕЗИК НИШКИХ МЕДИЈА

Примљено на IX скупу Одељења језика и књижевности
одржаном 26. децембра 2023. године, на основу рецензија
академика Јасмине Грковић-Мејдор и
академика Александра Ломе

Главни уредник
Љубинко РАДЕНКОВИЋ
дописни члан САНУ

Уредници
проф. др Марина ЈАЊИЋ
проф. др Марина НИКОЛИЋ

БЕОГРАД 2024

Издају
Српска академија наука и уметности
Огранак у Нишу
Универзитетски трг 2, Ниш

и
Институт за српски језик САНУ
Кнеза Михаила 36/1, Београд

Технички уредник
Никола Стевановић

Прелом
Давор Палчић

Лектура
Ауторска

Коректура
др Драгана Цвијовић

Тираж
300 примерака

Штампа
Вірограф комп, Београд

ISBN 978-86-82496-02-1 (ИСЈ)
ISBN 978-86-6184-027-2 (САНУ)

© Српска академија наука и уметности, 2024

© Институт за српски језик САНУ, 2024

РЕЦЕНЗЕНТИ ПРИЛОГА:

проф. др Марина Јањић, проф. др Марина Николић, доц. др Сања Микетић Суботић,
проф. др Миливој Алановић, др Светлана Слијепчевић Бјеливук, проф. др Данијела
Поповић Николић, др Јована Јовановић, проф. др Страхиња Степанов, др Слободан
Новокмет, др Весна Ђорђевић, проф. др Бојана Милосављевић, проф. др Александра Лончар
Раичевић, др Марина Спасојевић, проф. др Драгомир Козомора

С Е К Р Е Т А Р

доц. др Александар НОВАКОВИЋ

САДРЖАЈ

<i>Уводна реч</i>	7
Љубинко Р. Раденковић (Београд) <i>О језику нишких медија</i>	17
Марина М. Николић (Београд) <i>Стандард и неостандард у говору нишких медија</i>	21
Марина С. Јањић (Ниш) <i>Језичка етикеција у нишким електронским медијима</i>	37
Бојана С. Милосављевић (Београд) <i>Етика и комуникација – говорни постојући дискредитовања у коментарима чијалаца нишких онлајн медија</i>	57
Александра Р. Лончар Раичевић (Ниш) <i>Приближавање стандардном акцентном систему у говору сикера и новинара у електронским медијима у Нишу</i>	73
Миљана Б. Чопа (Београд) <i>Место нагласка у језику нишких медија</i>	85
Јована Б. Јовановић (Београд) <i>Експресивна лексика у извештавању Јужних вести</i>	99
Драгана Ј. Цвијовић (Београд) <i>Језичко-стилска средства за исказивање субјективности у новинским чланцима (на примеру нишких Народних новина)</i>	117
Мирјана К. Илић (Ниш) <i>Језичко-стилске одлике дијалектизама у емисији Радија Белама</i>	127
Татјана Г. Трајковић (Ниш) <i>Дијалекти и стандард у нишким медијима: пример карактеристика и функција</i>	137

Ана М. Крстић (Београд) <i>Инфинитив и конструиција да + презент у појединим нишким медијима . . . . .</i>	151
Мирјана С. Гочанин (Београд) <i>Осврћ на глаголе добићи, живећи, зајрићи, измесићи, измешаћи, испошићиваћи, исјунући, најављиваћи, одложићи, ишћи, решићи, итрајћи и њихове дојуне на примерима из Јужних и Нишких весћи . . . . .</i>	161
Нина Љ. Судимац Јовић (Ниш) <i>Орфографска и грамаичка норма у нишким електронским медијима . . . . .</i>	177
Кристина М. Манојловић (Ниш) <i>Нове речи у језику нишких медија . . . . .</i>	187
Александар М. Новаковић (Ниш) <i>Слика студенаћа из иностранства у нишким онлајн медијима . . . . .</i>	205
Јелена М. Стошић (Ниш) <i>Најмене о политичком дискурсу у нишкој периодици с краја XIX века . . . . .</i>	221
Данијела Д. Костадиновић (Ниш) <i>Филозофско издање часописа Градина 1900–1901 . . . . .</i>	237

ЕКСПРЕСИВНА ЛЕКСИКА У ИЗВЕШТАВАЊУ *ЈУЖНИХ ВЕСТИ**

Јована Б. Јовановић**

У раду се са лексичко-семантичког и дериватолошког аспекта анализирају експресивне лексичке јединице у новинским текстовима објављеним на порталу *Јужне вести* у периоду октобар–децембар 2022. Истраживање доноси класификацију експресива према неколиким критеријумима, а посебна пажња посвећује се инхерентној и адхерентној експресивности, односно једнолексемним јединицама експресивне номинације и квалификације чије је конотативно значење производ афиксалне или семантичке деривације. Један од циљева анализе јесте да се утврди да ли су експресиви у прегледаним чланцима примарно обележје новинског језика и стила или су пак заступљене као обележје разговорног језика, у деловима чланка где аутори преносе изјаве актера догађаја о којима извештавају.

Кључне речи: експресив, инхерентна и адхерентна експресивност, метафора, афиксална деривација, новинска вест, српски језик

1. Теоријски оквир истраживања

1.1. О лексици публицистичког стила и новинских вести

Анализи лексичких специфичности у електронским вестима на порталу *Јужне вести* приступамо полазећи од увида о језичко-стилским карактеристикама публицистичког стила до којих су дошли истраживачи у свеобухватним студијама посвећеним овој теми (Тошовић 1991, 2002; Худаček, Мићаљевић 2009), при чему се превасходно усредсређујемо управо на запажања о језичким одликама новинске вести као прототипичног жанра информативног подстила (Тошовић 2002, Максимовић 2016). Како је констатовао Б.

---

* Овај рад финансирало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору број 451-03-47/2023-01 који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

** j.jovanovic85@gmail.com

Тошовић, „стилски обојене лексеме“ (међу које аутор убраја колоквијалне, жаргонске, дијалекатске и архаичне лексеме) спадају у „неспецифичне јединице“ публицистичког функционалног стила будући да овај стил на лексичком нивоу одликује неутрална и термилолошка лексика (Тошовић 2002: 320). Ове ауторове налазе на обимној грађи новинских вести и извештаја потврђује Ј. Максимовић, констатујући да „слаба емоционалност и шаблонизација условљавају претежну употребу неекспресивне лексике“ у информативном подстилу публицистичког функционалног стила (Максимовић 2016: 84). Прегледом информативног садржаја *Јужних вести* током последњих неколико година стекли смо утисак да се у објављеним електронским вестима појављује експресивна лексика, која није обележје новинског језика, те нам је намера била да на корпусу вести прикупљених у континуираном периоду од три месеца проверимо фреквенцију, разлоге употребе и функцију експресивних лексичких јединица, као и начин формирања њиховог значења у текстовима на порталу овог нишког медија.

1.2. О експресивности као семантичкој компоненти у структури лексичког значења

Проучавајући емоционална језичка средства на синтаксичком нивоу, чешки лингвиста М. Грепл бавио се и проблемом експресивности и под овим појмом подразумевао сваку намеру говорника да нечему у свом исказу да значај, обично посебним начином изражавања, са циљем да побуди пажњу и интересовање адресата. Дакле, овај аутор експресивност тумачи као испољавање личности говорника у синтаксичкој структури његовог говора. Он овај појам разматра паралелно са лингвистичким појмом емоционалности (афективности), али констатује да је експресивност шира, свеобухватнија семантичка појава, док је емоционалност само једна од њених манифестација. Грепл истиче да се изражавање емоционалности у језику остварује актуализацијом емоционално неутралних језичких средстава, што се на лексичком нивоу постиже променом формалне или семантичке структуре речи. С тим у вези, аутор разликује јединице инхерентне експресивности, код којих се емоционалност остварује модификацијом лексеме на фонетском или творбеном плану, као и јединице адхерентне експресивности, чија је афективност производ промена у значењу лексеме, индукованих трансформацијом компонената њене семантичке структуре (Grepl 1967: 130–131).

О експресивности као лексичко-семантичкој појави писала је и Е. В. Кузњецова, приликом разматрања конотативне и стилски маркиране лексике у руском језику и њеног односа према неутралној лексици. Ауторка запажа да се стилски маркиране лексеме одликују сложенијом семантичком структуром, будући да у њиховом семском саставу, осим објективно-појмовног садржаја, постоје и конотативне компоненте, које имају субјективни карактер. Семе конотације у семантичком садржају стилски обележених лексема одражавају емотивни однос и различите вредносне ставове говорне

заједнице према појмовима који су њима именовани. Такве речи у језику и говору имају специфичну, експресивну функцију, а она је оријентисана на изражавање субјективних аспеката реалног света, тј. стварности пропуштене кроз призму човекове субјективне перцепције. Премда експресивност представља семантичку карактеристику уског дела речничког фонда једног језика, ауторка констатује да је посредни изузетно важан лексички слој, јер лексеме овог типа представљају неопходна средства за постизање гипкости говорне културе. Захваљујући њима се, „у објективну информацију о одређеној реалности именованој датом лексемом уплиће субјективни људски фактор“ (Кузнецова 1989: 182). Кузнецова напомиње да је експресивност изузетно сложена компонента лексичког значења, која се, најопштије говорећи, може одредити као „појачана изражајност“ лексеме. Она се манифестује или кроз необичну фонетску структуру или кроз присуство специфичних конотативних компонената у семантичкој структури, које носе информацију о томе у којој је мери, односно степену одређена особина присутна у неком предмету или појави, при чему се тај интензитет оцењује као „одступање од нормалне/уобичајене мере“ (Кузнецова 1989: 184). Компонента 'интензитета' у семантици експресива није део предметно-појавне макрокомпоненте, дакле, њоме се не изражава објективна мера у којој се одређено својство испољава, већ субјективна представа о тој мери као о нечему што излази из оквира пожељне норме.

Истраживања В. Н. Телије показују да је експресивност неизоставна компонента конотативног значења номинативних јединица. Експресивни ефекат, како запажа ова ауторка (Телија 1986: 5–6), остварује се тако што се денотативни део значења лексеме допуњује емотивно-аксиолошким односом субјекта именовања према стварности, који се одражава на плану исказа употребом стилски маркираних лексичких средстава. Телија (1986: 10) даље објашњава да јединице експресивне номинације, уз дескриптивно и евалутивно значење, у својој семантичкој структури садрже и емоционалну компоненту, која носи информацију о емотивном односу говорног лица према означеном појму који именује. Ауторка сматра да се експресивни ефекат номинације заснива управо на том психолошком фактору, тј. на личном, субјективном доживљају именованог појма (особе) и емоцијама које она побуђује код говорног лица. Прагматички циљ посезања за експресивним именом огледа се у свесној намери субјекта номинације (у нашем случају аутора вести или актера догађаја о коме се извештава) да употребом такве јединице изазове ефекат експресивности, тј. да изражавањем свог личног емотивног односа делује сугестивно и на примаоца поруке (читаоца, реципијента вести), те да посредно утиче на његов емотивни доживљај и систем вредности (Телија 1986: 11–12).

Према В. Телији, експресивност номинативних јединица почива на компоненти оцене, коју ауторка подробно разматра као један од елемената конотације (в. Телија 1986: 21–64). Полазећи са становишта типологије лек-

сичких значења и притом имајући у виду присуство компонената објективне и субјективне оцене у семантичкој структури експресива, ауторка констатује да лексема овог типа представљају аксиолошка, евалутивна средства номинације. Компонента оцене експресивном значењу даје „додатни смисао“, „наслојава се“ на предметно-појавну компоненту значења, тј. на објективни лексички садржај, што резултира тиме да евалутивна модалност „уоквирује“ денотативно значење, уносећи имплицитно у њега свој субјективни статус (Телија 1986: 24).

Изузетан допринос проучавању лексичке експресивности у српској лингвистици дала је С. Ристић, која, попут В. Телије, третира експресиве као посебан функционално-стилски слој лексема чије је значење засновано на конотацији као специфичној семантичкој макрокомпоненти. На основу налаза С. Ристић о структурно-семантичким карактеристикама експресива, у њиховом проучавању у новинским текстовима полазимо од претпоставке да они у свом семском саставу садрже следеће типове компонената: денотативне компоненте, које указују на нека реална својства бића, предмета и појава; евалутивне компоненте (и то компоненте објективне и субјективне оцене); експресивно-прагматичке компоненте, које изражавају намеру говорног лица да употребом експресивног имена остави утисак на адресата (читаоца, слушаоца); емотивне компоненте, које одражавају емоције, унутрашњи доживљај субјекта говора; и стилске компоненте, које указују на функционални регистар, тј. на употребу експресива у одређеној комуникативној ситуацији (исп. Ристић 2004: 59–64).

2. Предмет, корпус и циљеви истраживања

Предмет анализе у овом раду представља експресивна лексика забележена у електронским вестима које се објављују на порталу *Јужне вести*. Истраживању експресива приступићемо превасходно са лексичко-семантичког и дериватолошког аспекта, али ћемо настојати да и на ширем, социolingвистичком плану испитамо које теме, друштвене активности, политичко-економски проблеми и културно-вредносна питања мотивишу ауторе новинских текстова овог нишког медија да употребљавају експресивну лексичку у својим вестима, извештајима, репортажама, освртима и другим облицима новинарског изражавања. Такође, утврдићемо и у којој су мери експресивне лексичке јединице у прегледаним чланцима примарно обележје новинског језика и стила а колико су често заступљене као обележје разговорног језика, у деловима чланка где аутори преносе изјаве актера различитих догађаја о којима извештавају.

Грађа на којој је спроведена анализа ексцерпирана је из новинских текстова на порталу нишких *Јужних вести* од средине октобра до краја децембра 2022. године и обухвата различите типове једнолексемних и вишелексемних средстава номинације или квалификације. Као критеријум за прикупљање грађе послужиле су следеће карактеристике лексичких једини-

ца у посматраним новинским текстовима: а) изразита изражајност, која се реализује или кроз конотативне компоненте у структури лексичког значења или кроз афиксалну деривацију, б) емоционалност односно афективност лексеме или вишечланог споја, посредством којих се изражава емотивни однос тј. став говорног лица о ономе о чему говори; као и в) функционално-стилска маркираност одређене јединице у посматраном контексту, која резултира онеобичавањем новинског садржаја (обично отуда што је дата јединица карактеристична за разговорни језик, и то за неформалну, колоквијалну комуникацију).

Имајући у виду ове параметре, у корпус експресивне лексике у новинским текстовима *Лужних вести* уврштене су лексичке јединице са различитим структурним и семантичким обележјима. 1) Грађа обухвата једнолексемне јединице, разноврсне по начину на који се формира експресивно значење, те међу њима разликујемо (а) метафоричке експресиве (нпр. *vladar* у примеру *Niški gimnastičari vladari Kupa Srbije*, 23. новембар 2022. године)¹, (б) експресивне деривате којима се изражава емотивни став и оцена говорног лица / аутора текста о одређеној појави (нпр. аугментатив *pyūētina* у примеру: *Građani se pitaju da li je moguće da ta rupetina na samom skretanju nije obeležena niti zatrana u vreme kišnih dana*, 18. новембар); (в) жаргонизме настале на домаћем терену, творбеним процесима карактеристичним за жаргон (нпр. *саобраћајка*, номинализацијом придевско-именичке синтагме *саобраћајна несрећа*: *Kako navode iz Grada Niša, neophodno je napraviti vektorske karte саобраћајки*, 15. новембар), али и жаргонизоване англицизме карактеристичне за колоквијалну комуникацију (нпр. *финиш* у примеру *Nije bilo mnogo prilika do finiša meča, a onda je u 81. minutu Dimić pogodio stativu gostiju*, 5. новембар). 2) Експресивима у раду сматрамо и вишелексемне спојеве, и то како фразеологизме и устаљене обрте који чине стабилан део лексикона књижевног језика (нпр. *живећи на нечијој грбачи* – *Odbornik ... iz koalicije „Niš, moj grad“ rekao je da povećanje poreza opterećuje građane ... i da lokalna vlast „živi na grbači naroda“*, 15. новембар), тако и вишечлане експресивне изразе карактеристичне за жаргон (нпр. спортски жаргон: *бранићи боје* – *Stojiljković je u Srbiji branila boje Naise i Zaječara*, 4. новембар), као и вишелексемне јединице које су настале модификацијом канонског облика фразеологизма (нпр. *џрбухом за нудлама* < *џрбухом за крухом*, у наслову новинског чланка: *Trбухом за нудлама – Nišlija 8 godina u Aziji; u Kini više novca, u Vijetnamu više slobode*, 1. децембар).

Прегледом око 1100 електронских вести које су објављене на порталу *Лужне вести* у периоду октобар–децембар 2022. године (током 80 дана праћења и бележења) дошли смо до нешто више од 200 различитих лексичких јединица које испуњавају постављене критеријуме и у контексту у коме су

¹ Будући да су сви текстови на порталу *Лужне вести* прикупљени до краја 2022. године, даље у раду наводићемо само датум и месец када је вест објављена.

регистроване остварују се са експресивном конотативном вредношћу. Већ податак да су експресиви забележени тек у сваком петом новинском чланку говори у прилог чињеници да је посреди лексички слој који није карактеристичан за писани него за разговорни језик, и то за неформалну, колоквијалну комуникацију. Ипак, новинар употребом таквих јединица у новинском тексту, било да их умеће самоиницијативно – као обележје свог језика и стила, било да цитира или преноси изјаве актера догађаја о којима извештава, настоји да побуди пажњу читаоца и постигне одређени ефекат, формира став о датој теми или остави утисак на примаоца поруке.

Имајући у виду да су експресиви стилски маркиране јединице, њихова употреба у новинском тексту може се одвијати „у условима две опште закономерности: стилског слагања и стилског контраста“, при чему о стилском слагању говоримо у ситуацијама када системска маркираност одређене лексеме одговара условима комуникације, док стилски контраст подразумева да је системска стилска маркираност супротстављена стилу контекста (Ристић 2004: 19–20). Ексерципирана грађа показује да употреба експресива у новинским текстовима нишких *Јужних вести* углавном задовољава услов стилског слагања будући да се забележене јединице у чак 178 од 200 анализираних контекста јављају у делу новинског чланка где новинар преноси или цитира изјаве грађана, политичких субјеката или других друштвених актера о чијем деловању се извештава. Тада се експресивна лексичка јединица заправо јавља у мање формалном општењу, као обележје разговорног језика и стила. У само 11% прегледаних новинских вести (22 од 200 чланака) чини се да системска маркираност регистрованих експресива не одговара општој тоналности контекста, услед чега се јавља стилски контраст. Управо се из „овакве ’неумесне’ употребе“ експресивне јединице, како констатује С. Ристић (2004: 20) и остварује „ефекат повишене експресивности, која је најчешће резултат свесног, нарочитог поступка“.

3. Анализа грађе

Ексерципирану грађу у раду ћемо класификовати према неколиким критеријумима, са циљем да опишемо и одговарајућим примерима репрезентујемо све начине на које се остварује експресивност у новинским текстовима на порталу *Јужне вести*. У засебним тачкама позабавићемо се лексичким и творбеним механизмима који индукују експресивно значење појединачних лексема, а посебан осврт даћемо на вишелексемне спојеве и системске фразеологизме, којима је експресивност иманентно лексичко-семантичко обележје. Корпус на коме спроводимо истраживање састоји се од 140 једнолексемних експресивних јединица и 60 вишечланих спојева, при чему под вишечланим спојевима, у складу са традиционалним приступом структури фразеолошких јединица (исп. Мршевић-Радовић 1987: 30–33) подразумевамо и експресивне предлошко-падежне конструкције које одговарају оваквом типу стабилних фразеологизама у лексикону српског језика (нпр. експресив

на мишиће, у значењу 'уз много тешкоћа и напора, дајући све од себе с неизвесним исходом': *Uz veliku podršku koju smo dobili, shvatili smo da nam nije teško da radimo sve „na mišiće“*, 21. новембар).

3.1. Експресивне лексеме у *Лужним вестима*

Имајући у виду запажања до којих су о експресивној лексици дошли руски и чешки семантичари (Кузнецова 1989, Телия 1986, Грепл 1967), као и српски лексиколози (Ристић 2004), експресивне лексеме посматрамо као лексичке јединице секундарне номинације, које стоје у синонимском односу са стилски неутралним лексемама у делу појмовног садржаја, али је маркирани члан синонимског пара семантички богатији од неутралне лексеме, јер носи у себи конотативне семантичке компоненте, експресивну и емоционалну сему. У њима је садржан однос аутора чланка односно говорног лица према ономе о чему је у новинској вести реч, и то може бити став неодобравања или афирмације нечега, те истицање одређеног мишљења или поступања као пожељног, неретко са циљем да оно као такво буде перципирано и општеприхваћено од стране читалаца. Тако уместо неутралног прилога за време *много*, у изјави нишког хирурга, коју новинар верно преноси, у функцији квантификатора стоји експресив *армија*: *Uradio sam nebrojeno operacija, spasio mnogo života, edukovao armiju studenata, lekara na specijalizaciji i hirurga specijalista* (17. децембар); или, уместо семантички неутралног назива за функцију *председника* (политичке партије), новинар у наслову новинског чланка употребљава експресивну именицу *вођа*: *Biografiju novog vođe niških socijalista možete pročitati u rubrici „Ko je ko?“* (19. новембар).

Међу анализираним једнолексемним јединицама доминирају експресивне именице, којих је у грађи забележено 94 (нпр. *рујейиџина*, *саобраћајка*, *финиш*, *хејџер*, *Дедамразијада*, *клоја* и др.), а другу категорију лексема по бројности чине експресивни глаголи, којих је регистровано 53 (*ишчуйаџи се*, *алкоџестџираџи*, *ишџеловаџи*, *унакарадиџи*, *огадиџи*, *гоџивџи* и др.). Придева и прилога укупно је у ексцерпираној грађи регистровано 13 (*џрезабаван*, *сочан* (*сочне џсовке*), *кул*, *уџеглано* (*говориџи*), *фанаџиџно* (*навијаџи*) и др.). Оваква заступљеност експресивних јединица на једној омеђеној скупини стилски маркираних речи потврђује увиде проучавалаца да су у лексици публицистичког функционалног стила уопште најфреквентније именице, на другом месту по заступљености су глаголи, а на трећој придеви (Тошовић 2002: 325), као и исте увиде о фреквенцији врста речи на корпусу новинских вести и извештаја (Максимовић 2016: 86).

3.1.1. Инхерентна и адхерентна експресивност

Експресивне једнолексемне јединице које смо ексцерпирали из текстова на порталу *Лужне вестџи* за потребе овог истраживања могу се класификовати према начину на који се формира значење, те разликујемо јединице инхерентне експресивности, с једне стране, код којих се експресивно значе-

ње остварује различитим типовима афиксалне деривације или модификацијом лексеме на фонетском плану, од јединица адхерентне експресивности, с друге стране, чија је афективност производ семантичке деривације,² тј. промена у значењу лексеме индукованих трансформацијама компонената њене семантичке структуре (обично метафором).³ У лексемама прикупљеним у нашој грађи инхерентна експресивност се каткад остварује кроз необичну фонетско-морфолошку односно творбену структуру – нпр. сливеница *йозийивНИ* у примеру *Poslednji put Proces je nastupio u Nišu 2019. godine na festivalu „PozitivNI“* (12. новембар), где је у називу музичке манифестације, који морфолошки представља номинатив множине придева *йозийиван*, истакнут сегмент који формално упућује на регистарску ознаку града Ниша, у коме се фестивал поменут у новинској вести одвија.

Инхерентну експресивност као резултат афиксалне деривације препознајемо и у суфиксалној изведеници *Дедамразијада* у наслову новинске вести *Bajkeri iz Vranja spremaju „Dedamrazijadu“ i podelu paketića deci* (19. децембар). Експресивни оказионализам у именовању празничне манифестације у овом примеру настаје додавањем суфикса *-ијада* на синтагматску мотивну основу и функција му је да привуче пажњу адресата – потенцијалних посетилаца саме смотре односно читалаца текста у коме се о њој извештава.⁴

О лексичкој експресивности као о резултату творбених процеса говоримо и у случају употребе творенице *алкоийесийирайи* (*Svaki vozač koji bude zaustavljen biće i alkotestiran, napominju, a policajci će proveravati i da li su svi u automobilu vezani*, 10. новембар), где је, по свој прилици, глаголски суфикс *-ирайи* додат на основу именице *алкоийесий*, у циљу кондензације шире синтаксичке конструкције (*Сваки возач мораће да уради алкоийесий*), а као резултат дериватолошког процеса добијен је овај експресиван глагол.

Даље, експресивност као уобичајени пратилац аугментације препознаје се и у изведеници *руйејина* (*Građani se pitaju da li je moguće da ta rupetina na samom skretanju nije obeležena*, 18. новембар), у којој употреба аугментативно-пејоративног суфикса *-ејина* указује не само на квалитативно својство (величину) именованог ентитета (оштећења на путу) већ и на

² Под термином *семантичка деривација* подразумевамо различите механизме полисемије (метафору, метонимију, синегдоху), који омогућавају семантичко варирање у оквиру једне лексеме (према Гортан-Премк 2004: 137–138). У опозицији са семантичком деривацијом стоји *афиксална* или *семантичко-морфолошка деривација* (Гортан-Премк 2004: 137).

³ О инхерентној и адхерентној експресивности в. Греп 1967, Ристић 2004.

⁴ Продуктивност творбеног типа 'именичка основа + *-ијада*' уочила је М. Радовић-Тешић проучавајући структуру неологизама у српском језику, истакавши притом да овај формант у комбинацији са страним и домаћим основама „новим речима често даје експресивно обележје“ (Радовић-Тешић 2008: 367).

емотивни однос тачније негативан став субјекта номинације према ономе о чему говори.⁵

Именичке експресиве добијене творбеним средствима у грађи репрезентује и изведеница *јурњава*, у примеру у коме новинар у писаној вести заправо преноси део интервјуа са једном јавном личношћу, где гост емисије „15 минута“, која се такође емитује на порталу *Јужне вести*, употребљава овај експресив као обележје свог разговорног стила: *Liberalni kapitalizam pokazao je svoj rukopis time što je važna samo jurnjava za profitom*⁶ (14. децембар).

Појачана изражајност као инхерентна експресивна конотација употребљене изведенице карактеристична је и за именицу *преметачина*,⁷ у примеру чији је аутор новинар: *Pljačka stana je prijavljena u četvrtak, 8. decembra, piše vranjski OK radio, kada se vlasnica vratila sa posla i kada je приметила објен стан и преметачину и њему* (9. децембар). Премда је формално посреди кратка новинска вест у којој аутор чланка саопштава информацију о догађају, чини се на основу синтаксичког оквира и остале лексике у контексту да и овде новинар заправо преноси део изјаве актера догађаја о коме се извештава, тј. жене која је жртва пљачке.

Међу експресивним именицама добијеним суфиксацијом издваја се у неколиким вестима на порталу *Јужне вести* и неологизам *сланиш(и)*, који је творбено мотивисан именицом стандардног лексикона *слаишки*, а у корпусу (нашем и уопште у електронским изворима), својствен му је само облик множине – *сланиши*. Јавља се доследно као обележје разговорног језика, у деловима вести где новинар преноси речи саговорника, и то у значењу 'слане грицкалице' или 'слана јела, обично припремљена за потребе неке прославе, манифестације, за већи број гостију' (*Prošle godine ... paketiće dobila i deca u domu „Duško Radović“*. *Kako kaže* [саговорник], *paketići su univerzalni, sadrže slaniše, slatkiše, školski pribor, knjige i slično*, 17. новембар).

У примеру *Svirali smo skoro u Sofiji i Skoplju, tako da non-stop kružimo, južimo, prolazimo tu negde oko Niša* (17. новембар) употребљен је глагол *јужиии*, чији хомонимни облик постоји у лексичком систему српског језика, али представља безличан глагол (исп. *јужиии* 'постајати југов, јужан (о времену и снегу)' у РСАНУ и РСЈ). У анализираној вести, међутим, јавља се нови, експресивни глагол *јужиии*, који познаје лица и реализује се у зна-

⁵ О пејоративности аугментативних изведеница в. Вељковић Станковић 2011, Јовановић В. 2010, Јовановић Ј. 2018).

⁶ Према И. Клајну, сложени суфикс *-њава* није продуктиван у творби именица у српском језику и „долази само у неколико експресивних речи као што су *кукњава, јурњава, љуцава, шучњава ...* итд.“, али видимо да аутор експлицитно говори о конотативној вредности деривата творбеног типа 'глаголска основа + *-њава*' (Клајн 2003: 21)

⁷ Посреди је сложени суфикс „настао спајањем агентивног *-ач* са *-ина*“ (Клајн 2003: 100), о чијој експресивности сведочи и С. Бабић (1991: 249) напоменом да именице изведене овим суфиксом „значе глаголску радњу с погрдним призвукот“.

чењу 'путовати на југ, свирати у јужнијим градовима Србије и Балкана', а формиран је за рекламно-промотивне потребе извођача у неформалној комуникацији са новинарима, при чему се експресивност постиже и на ширем плану, у контексту, специфичним звуковним ефектом који проистиче из риме, тј. фонетског подударења употребљених глагола *јужиии* и *кружиии*.

Инхерентна експресивност својствена је и лексемама у експерпираној грађи које су добијене творбеним процесима карактеристичним за жаргон, попут деривације експресивне именице *саобраћајка*, добијене од именичке синтагме *саобраћајна несрећа* додавањем суфикса *-ка* на творбену основу конгруентног атрибута: *Kako navode iz Grada Niša, neophodno je napraviti vektorske karte saobraćajki*, 17. новембар.

Блиски жаргонској лексици јесу и експресивни англицизми, широко распрострањени у јавном дискурсу у мање формалној комуникацији, услед чега су у извештавању *Јужних вести* стилски маркирани. Будући да се лексеме овог типа у највећем броју примера појављују у делу новинске вести где новинар преноси или цитира говор актера догађаја о коме је реч, оне се не осећају као јединице високог степена експресивности. Међу англицизмима који се употребљавају као жаргонизми у грађи региструјемо следеће: придев *кул* (*Ako se ne osećate kao štreberi, makar pratite šta štreberi rade jer će sigurno biti nekih kul stvari*, 21. децембар); именицу *ипренд* (*Ovo nije prvi put da se dečija⁸ igrališta, parkovi i klupice uništavaju, čitaoci kažu da je to postao trend u Nišu da se uništi sve što je novo*, 31. децембар); именицу *фан* у делу чланка који представља ауторски текст новинара (*Nakon strpljivog ... iščekivanja nastavka Kameronovog naslova, prvobitna publika je ... odrasla i sazrela, a u međuvremenu su se pojavili i neki novi, mlađi fanovi*, 12. децембар); придевски употребљен англицизам *аути* (*Perić kaže da njen slučaj pokazuje da za zanimanje nastavnika i učitelja u 21. veku u Srbiji nema nikakvog poštovanja i da je učiti, naučiti i pomoći deci da steknu znanje postalo „aut“*, 5. новембар); те у спортском жаргону одомаћен англицизам *финиш* (*U finišu 2022. godine 13-godišnja Sofija Rodić iz Niša donela je u rodni grad šest medalja u brzom klizanju*, 19. децембар). Као сасвим неадаптиран и отуда маркиран са повишеним степеном експресивности у новинској вести осећа се англицизам *сонг*, који аутор употребљава преносећи изјаву саговорника из Позоришта лутака у Нишу: *Muzika je originalna, songovi pevljivi i biće veoma zanimljivi dečijoj publici – navode iz Lutkarskog* (14. децембар).

3.1.2. Адхерентна експресивност

У анализираној грађи издвојено је 50-ак лексичких јединица чија је стилска маркираност заснована на адхерентној експресивности, коју остварују активирањем и трансформацијом појединих сема из семске структуре, при чему у контексту с одговарајућим детерминаторима долази до диспер-

⁸ Ортографска решења преносимо доследно из електронских извора на порталу *Јужне вести*.

зије њиховог примарног значења и формирања експресивног значења. Посреди су, дакле, лексеме које својим основним значењем обично припадају неутралној лексици, а секундарно развијају експресивно значење захваљујући неком од механизма полисемије, најчешће метафори. Код јединица овог типа најоучљивије је како се дескриптивно значење допуњава евалутивним и емоционалним семантичким компонентама, које носе информацију о друштвеној оцени (чешће негативној) и емотивном односу говорног лица према појму који именује, тј. став према ситуацији која је описана у тексту. О томе, примера ради, сведочи употреба експресива *шминка* у следећем контексту: *Ulica vojvode Putnika primer je kako ne treba raditi, ... kaže odbornik koalicije „Niš, moj grad“ Branislav Jovanović. Smatra da „šminka“ asfalta u toj ulici dolazi na naplatu* (7. новембар). Употребљавајући именицу *шминка* у њеном метафоричном експресивном значењу 'спољашњи лажни изглед којим се скрива право стање', говорно лице, осим што преноси информацију о реалном својству описаног појма – лошем квалитету асфалта, истовремено изражава критички став неодобравања и негативан емотивни однос према издвојеном објекту и његовој карактеристици. Са ономасиолошког аспекта, примећујемо да је у основи значења и овакве употребе експресивне лексеме у тексту – емоционално стање субјекта говора, које се реализује актом вербализације, а избор овакве номинационе јединице у функцији квалификације има и илокутивну функцију – циљ је да се постигне одговарајуће деловање на адресата, примаоца поруке.

Анализиране лексеме у нашој грађи чије је значење засновано на адекватној експресивности неретко носе информацију о томе у којој је мери, односно степену одређена особина присутна у неком предмету или појави, при чему се тај интензитет може оценити као одступање од нормалне/уобичајене мере. Нпр. употребом лексеме *крашпер* у наслову вести *Neobeleženi krater u prometnoj niškoj ulici ometa sabračaj* (2. децембар) аутор, новинар информисе читаоца о постојању рупе, оштећења на коловозу, али лексемом *крашпер*, чије експресивно значење почива на удруженом деловању метафоре и хиперболе, указује на прекорачење мере прихватљивог, подношљивог у одступању од имплицитног нормалног, као основе поређења у језичкој слици света говорника.

Метафора индукује и секундарна експресивна значења лексеме у ексцерпираној грађи којима се примарно именује човек као представник друштвеног слоја, односно носилац неке родбинске улоге: *владар*, *владалац*, *вођа*, *ошаци*, *мајка*, *зробоар*, забележених у следећим примерима на порталу *Јужне вести*: *Niški gimnastičari vladari Kupa Srbije* (у наслову новинске вести, 23. новембар); *Biografiju novog vođe niških socijalista možete pročitati u rubrici „Ko je ko?“* (19. новембар, у ауторском тексту новинара); у деловима новинског чланка у коме новинар преноси изјаве различитих политичких актера или друштвених радника регистровани су примери: *Na svojim stranačkim skupovima je [градоначелница] verovatno naučila kako se oduzima*

reč onima koji nisu po meri vladalaca, ali Skupština Grada ne funkcioniše tako – kažu iz odborničke opozicione grupe (2. децембар); *Među svetskom publikom je postao poznat kao „otac“ slovenačkog tehna i elektra – naveli su organizatori*, 19. децембар; *Gotovo sa ponosom ističete da možete da se nosite sa epitetom grobara niškog sporta, koji Vam po našem mišljenju sasvim opravdano pripisuju* (27. децембар, у писму нишких ватерполиста градоначелници). Контексти показују како се индукују и трансформишу семантичке компоненте које носе информацију о друштвеној хијерархији, моћи, те доминацији која проистиче из високог друштвеног положаја у структури примарног значења лексема *владар*, *вођа* и *владалац*, што резултује експресивним секундарним значењима ових лексема, али и њиховом различитом конотативном вредношћу. Експресивом *владар* у номинацији спортиста новинар изражава изразито позитиван став и емотивни однос према такмичарима о чијем успеху извештава, са циљем да већ насловом новинског текста произведе одређени ефекат, афирмативну реакцију и наклоност читалаца према теми и њеним актерима. Исте семантичке компоненте (’који има моћ, утицај’) у структури значења лексеме *владалац* модификују се тако да је за њену метафоричну семантичку реализацију у наведеном примеру карактеристична негативна експресивна тоналност. Преносећи изјаву опозиционих политичких субјеката о „онима који нису по мери *владаца*“, новинар експресивом *владалац* преноси и став субјекта говора о аутократском понашању, злоупотреби положаја моћи именованих особа (представника власти) и њиховој тежњи да се друштво потчини. Лексеме *владар* и *владалац*, премда истокоренски синоними у својим примарним семантичким реализацијама, показују како се у различитим контекстима, са различитом интенцијом субјекта именовања, у формирању секундарног експресивног значења индукују различите семе и осветљавају различити аспекти изворног појма. Даље, експресивност лексеме *оцац* у наведеном примеру потиче на метафори заснованој на семи потицања (’који је нешто створио, творац’), док негативна експресивна вредност лексеме *гробар* (исп. у РСАНУ ’онај који нешто упропашћује или уништава’) почива на метафоричком разумевању смрти као нестајања, пропадања. Исти метафорички сценарио омогућава употребу експресива *παράσιος* и *οἶελο* у следећим двама примерима: (1) *Branislav Jovanović iz koalicije „Niš, moj grad“ opisao je sednicu kao parastos Narodnom univerzitetu;* и (2) *Godina je u Nišu počela veselo, koncertom Zorice Brunclik, ali se završava opelom jednoj gradskoj ustanovi, kaže Jovanović* (2. новембар). Како контексти показују, извештавајући о седници нишке градске скупштине, новинар у другом примеру доследно преноси изјаву политичара и употребљава његов експресив, док у делу текста који представља новинарски језик и стил одабира други одговарајући експресив из истог семантичког поља.

Адхерентна експресивност као резултат семантичке деривације у преко 90% регистрованих примера у овом делу корпуса почива на метафори и трансформацији специфичних компонената у структури примарног значе-

ња. Тако се у примеру *Pavlovićeva je osnovala udruženje roditelja prevremeno rođene dece ... sa željom da podigne svest društva o malim divovima i da pomogne njihovim roditeljima* (17. новембар) експресивно лаудативно значење лексема *div* заснива на метафоричкој трансформацији компоненте величине 'велики' у сему позитивне оцене. Уз то, додатно значење афирмације и хипокористичности проистиче из придевско-именичког споја *мали div*, а експресивност целокупног контекста омогућава и метафорична асоцијација типа конкретно → апстрактно (физичко → духовно).

Међу метафоричним реализацијама именичких лексема којима је својствена адхерентна експресивност у грађи прикупљеној за потребе овог истраживања нашле су се и следеће: *кишобран*, у значењу 'окриље, заштита' у примеру *Nismo jedini, ali naš domet i vidljivost su mnogo veći od ostalih. Mi u ovom trenutku služimo kao kišobran i zaštita svim ostalim slobodnim novinarima – smatra Božić* (12. децембар); лексема *игра*, у једном од системских експресивних значења 'тактика, поступци, план, замисао' (исп. *игра* у РСАНУ 8а, б), у примеру *Ruski centar u Nišu je svih ovih godina deo geopolitičkih i bezbednosnih igara* (27. децембар); затим жаргонизовани англицизам *рестарт*, чије је експресивно значење производ метафоре засноване на трансформацији типа конкретно (појам из сфере рачунарства) → апстрактно (начин деловања, реализације уопште) – *Uradili smo jedan restart, vratili za predsednika Opštine bivšeg narodnog poslanika Nenada Krstića* (5. децембар).

У експерпираној грађи издвојили смо и немали број глагола чије се експресивно значење заснива на метафоричким трансформацијама и модификацији семантичких компонената из структуре примарног значења, уз релизацију евалутивне и/или емоционалне семе. При томе разликујемо контексте у којима се глаголски експресиви појављују у делу текста вести који потписују новинари, *нпр. узбуркају*, у значењу 'узнемирити, узбудити, емотивно п(р)отрести' (*Ni policija, ni Bezbednosno-informativna agencija i posle mesec dana nisu dali konkretne detalje akcije koja je uzburkala Niš*, 22. новембар); *крпљу*, у значењу 'минимално сређивати, доређивати' (*Most je više puta „krljen“, a nadležni su krajem 2019. godine, nakon apela građana, rekonstruisali most*, 2. децембар); *смањивати* (*Nišlijke su, uz dobru odbranu i odličnu golmanku Anastasiju Nedeljković, polako „topile“ zaostatak*, 13. децембар); *загревају*, у значењу 'правећи лепу атмосферу испуњавати пријатним осећањима' (*U Pobedinoj ulici ulični svirači i trubači „zagrevaju“ Nišljije i podsećaju da će za nekoliko sati početi novogodišnja euforija i provod*, 31. децембар), од контекста у којима новинар у електронској вести преноси нечију изјаву, те је експресив заправо обележје разговорног језика и стила: *нпр. његлају*, у значењу 'исправљати, кориговати' (*Dobro je da nekad osetimo i hladan tuš kako bismo se spustili na zemlju i počeli da „peglamо“ neke stvari na koje i ne obračamo pažnju – kaže Milošević*, 21. новембар); *сапутавати* (некога), у значењу 'спутавати, онемогућавати некога у нечему' (*Čini sve da nas ugasi, da nestanemo sa medijske scene, bukvalno nas*

sapliće na svakom koraku – ocenio je ... programski direktor televizije NI Igor Božić, 12. децембар).

Адхерентна експресивност лексичких јединица у текстовима на порталу *Јужне весџи* у формираном корпусу некада је резултат садејства метафоре и хиперболе, о чему сведочи поменута именица *краптер* у наслову текста *Neobeleženi krater u prometnoj niškoj ulici ometa sabračaj* (18. новембар); као и глагол *девасџираџи* у изјави политичара у примеру *I da neko od nas pobedi u nekoj od mesnih zajednica, ta mesna zajednica bi bila devastirana od lokalne vlasti* (6. децембар).

Експресивна конотација лексема у новинском тексту постиже се и иронијом, као у примеру *Niške Dveri „nagradile“ gradske institucije* (30. децембар), где новинар употребом наводника у наслову већ сугерише стилску маркираност лексема, а потпуни смисао тј. иронични ефекат постиже се када читалац у чланку дозна да су посреди награде за „бесмисао“ и „удомљавање неснађеног кадра“. Коначно, експресивност у дискурсу каткад проистиче и из еуфемизма, у прилог чему у нашој грађи говори глагол *захвалиџи се* у примеру: *U dogovoru sa ljudima iz kluba, na zimu ćemo se zahvaliti bar šestorici, sedmorici igrača* (6. новембар), где новинар преноси изјаву тренера фудбалског клуба који спортским жаргоном заправо еуфемистично саопштава да са већим бројем играча неће продужити уговор у наставку сезоне.

3.2. Вишечлани лексички спојеви

Будући да је експресивност инхерентно својство фразеологизама у лексичком систему (Мршевић-Радовић 1987), њиховом употребом у новинском тексту постиже се илокутивни ефекат и делује на адресата-читача, било да су експресивни вишечлани спојеви карактеристика језика и стила новинара, било да су обележје разговорног језика, који репрезентују изјаве актера догађаја о којима се извештава. Међу вишечланим лексичким спојевима у формираном корпусу издвајају се прави фразеологизми, који представљају део стандардног лексикона српског језика и регистровани су у описним речницима и, с друге стране, експресивни спојеви који функционишу као колокације у мање формалним комуникативним оквирима. Првој групи припада мањи број фразеолошких јединица у ексцерпираној грађи, а неке од њих су: *(за)куцаџи на враџа*, нпр. у експресивном лиду новинског текста *Svetska energetska kriza kuca i na naša vrata. Jesmo li spremni? Imamo li dovoljno struje? Hoće li biti restrikcija?* (23. новембар); *живеџи на нечијој грбачи – On je dodao da se iz godine u godinu povećava budžet Grada od prihoda poreza na imovinu i da lokalna vlast „živi na grbači naroda“* (15. новембар, у изјави градског одборника, коју новинар преноси); *(на)уравиџи лудим – Kada imate medij koji će svakog dana primetiti ... ako nas je napravio ludima i omogućiti publici da to vidi, onda mi jesmo za njega neprijatelji* (12. децембар, у изјави саговорника новинара у интервјуу у коме се извештава); *ипреко главе – Jedna od poruka je da 38% ljudi*

aktivno izbegava da čita vesti jer ih im je „preko glave“ (19. децембар, у тексту који потписује новинар, али преноси изјаве актера истраживања о коме извештава); *књишки мољац – I sami se, kažu, osećaju kao štreberi, ali su oboje različiti – Jovana sebe doživljava kao knjiškog moljca, a Aleksandar je u IT svetu*; (21. децембар, у новинском језику, али пренето из разговорног језика саговорника интервјуа); *превртнути и небо и земљу*, у примеру: *Napravljeno je mesto u sistematizaciji za mene, ali ona je nebo i zemlju prevrnula da me u tome spreči i ja nisam prešla u drugu upravu* (19. децембар, у пренетој изјави саговорника) итд. Нешто је већи број експресивних вишечланих лексичких спојева који нису стабилне фразеолошке јединице лексикона (не региструју их ни описни речници српског језика РСАНУ, РМС и РСЈ, ни фразеолошки речник Ј. Матешаћа), али функционишу у разговорном језику као устаљене експресивне колокације: нпр. *држају ипридике (U niškoj Skupštini ... raspravljalo se o tome ko „drži pridike“, ko daje neumesne komentare i ko sumnja da se krši zakon*, 28. децембар); *ила-тииуи из (свог, уиуђе) меиа (Iako gradonačelnica Niša Dragana Sotirovski nije iz svog džepa platila ništa ... upravo se najviše njoj zahvaljuju iz niškog Narodnog pozorišta*, 20. децембар); *бусају се у груди (Svima onima koji se busaju u grudi da su uradili mnogo za zdravlje Republike Srbije, ja kažem odgovorno, 60-tak godina niko nije uložio ništa*, 21. децембар); *вући конце (Tvrdi i da Živulović Petrović i dalje „vuče sve konce“, iako fizički nije tu, jer više nije zaposlena u Upravi, već u Kabinetu gradonačelnice*, 19. децембар); *покренути са мртве тачке (Početkom 2021. godine dugonajavljivani plan reorganizacije zdravstvenih ustanova je pokrenut sa mrtve tačke*, 13. децембар); *имају ипик на кога (Prodavci iz Podzemnog u Nišu tvrde da inspekcija ima „pik“ na njih*, 2. новембар); *бранити боје*, карактеристичан за спортски жаргон (*Stojilković je u Srbiji branila boje Naise i Zaječara*, 4. новембар); *нестала са радара (To je muzika koja je bila popularna pre 30 godina, a nestala sa radara 2000-ih godina*, 8. новембар); *направити рез (Moraćemo da napravimo veliki rez! ... Budite sigurni da ćemo se na zimu ... zahvaliti bar šestorici, sedmorici igrača!*, 6. новембар); *ухвати се (кога) на спавању (Advokat Veselinović smatra da su frilenseri „uhvaćeni na spavanju“, te da nisu upoznati sa tim šta plaćaju*, 29. децембар) итд.

Лексеме које смо ексцерпирали из новинских текстова на порталу *Јужне вести* за потребе овог истраживања могу се класификовати и с обзиром на тип експресивног значења које реализују, при чему разликујемо јединице позитивне експресивне обојености (нпр. *владар, вођа, гошћивити, див, кул, мајка, легенда, уиусити се у авантуру, извојевају победу* и др.) од многобројнијих лексема и вишечланих лексичких спојева који остварују значење негативне експресивне тоналности, односно сугеришу негативан став и емотивни однос новинара или говорног лица према именованом појму, особи, околности о којој говори и сл. (нпр. *ауи, гробар, жигосају* (неко-

га), ојело, ѿрасѿос, сайлѿиѿаѿи (некога), шиканираѿи, найравѿи лудим, доѿераѿи до зида, срушѿи до ѿемеља и др.).

4. Закључна разматрања

У раду смо са лексичко-семантичког и дериватолошког аспекта анализирали експресивне лексичке јединице регистроване у новинским вестима објављиваним на порталу *Јужне вестѿи* у континуираном периоду од три месеца. Циљ је био да испитамо колико су у овом нишком електронском медију заступљене лексеме које нису уобичајене за информативни подстил публицистичког функционалног стила, као и да утврдимо разлоге њихове употребе. При томе смо се бавили анализом ширих контекста у којима су експресиви регистровани, диференцирајући примере где су испитиване лексеме својство новинског језика и стила од оних у којима новинари преносе или цитирају изјаве саговорника, друштвених и културних радника, као и политичких актера, те смо у таквим контекстима сматрали да су експресиви заправо обележје разговорног језика. Истраживање је показало да се у далеко већем броју примера, у чак 89% случајева у формираном корпусу, експресивна лексичка средства налазе у цитатима и пренетим изјавама актера догађаја о којима се извештава, одакле проистиче да се њиховом употребом претежно задовољава услов стилског слагања у новинском тексту. То потврђује и увид да у забележеним примерима новинари неретко стављају експресивну лексему под знаке навода, чиме указују на њено стилско одступање од остатак текста и потврђују функционалностилску маркираност експресива односно резервисаност овог типа лексике за ниже регистре.

Екскерпирану грађу у раду смо класификовали узимајући као један од критеријума начин на који се реализује експресивно значење, разликујући притом јединице инхерентне од јединица адхерентне експресивности. С тим у вези, разматрали смо најуобичајеније творбене и лексичке механизме који омогућавају формирање експресивне конотативне семантике, утврдивши да инхерентна експресивност у највећем броју примера проистиче из суфиксалне деривације, док је адхерентна експресивност најчешће производ метафоричких трансформација у структури значења посматраних лексема. Осврт на тематику новинских текстова на порталу *Јужне вестѿи* у којима смо регистровани експресиве, доноси увид да су јединице позитивне експресивне тоналности махом забележене у спортским онлајн-вестима, док експресиви негативне конотације доминирају у текстовима у којима новинари преносе различите ставове и саопштења грађана и опозиционих политичких субјеката у вези са актуелним друштвеним дешавањима у локалној средини.

Литература:

- Бабић 1991²: Babić, Stefan. *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku, Nacrt za gramatiku*, 2. izdanje. Zagreb: Djela Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.
- Вељковић Станковић 2011: Вељковић Станковић, Драгана. *Речи субјективне оцене у настави српског језика и књижевности*. Београд: Филолошки факултет.
- Гортан-Премк 2004: Гортан-Премк, Даринка. *Полисемија и организација лексичког система у српском језику*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Јовановић В. 2010: Јовановић, Владан. *Деминутивне и аугментивне именице у српском језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Јовановић Ј. 2018: Јовановић, Јована. *Лексика погрдног значења у именовану човека у српском језику*, докторска дисертација. Београд: Филолошки факултет.
- Клајн 2003: Клајн, Иван. *Творба речи у савременом српском језику. Други део, Суфиксација и конверзија*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства – Институт за српски језик САНУ – Матица српска.
- Кузнецова 1989: Кузнецова, Э. В. *Лексикология русского языка*. Москва: Издательство „Высшая школа“.
- Максимовић 2016: Максимовић, Јелена. *Језичко-стилске карактеристике новинске вестии и новинског извештаја*, докторска дисертација. Универзитет у Крагујевцу: Филолошко-уметнички факултет.
- Мршевић-Радовић 1987: Мршевић-Радовић, Драгана. *Фразеолошке глаголско-именичке синтагме у савременом српскохрватском језику*. Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду.
- РСМ: *Речник српскохрватског књижевног језика I–VI (1967–1976)*. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска.
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика, I–XXI (1959–)*. Београд: Српска академија наука и уметности.
- РСЈ: *Речник српског језика (2007)*. Нови Сад: Матица српска.
- Радовић-Тешић 2008: Радовић-Тешић, Милица. *Структура актуелних неологизама у српском језику. Научни саставник славистица у Вукове дане 37/1, 361–369*.
- Ристић 2004: Ристић, Стана. *Експресивна лексика у српском језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Телија 1986: Телија, В. Н. *Коннотативный аспект семантики номинативных единиц*. Москва: Наука.
- Grepl 1967: Grepl, M. *Emocionalně motivované aktualizace v syntaktické struktuře vŕpovĕdi*. Brno.
- Tošović 2002: Tošović, Branko. *Funkcionalni stilovi*. Graz: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität.
- Hudaček, Mihaljević 2009: Hudaček, Lana, Mihaljević, Milica. *Jezik medija – publicistički funkcionalni stil*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Извори:

Јужне вестии, архива портала електронских вестии, <https://www.juznevesti.com/>.

EXPRESSIVE LEXEMES IN THE NEWS ON THE *JUŽNE VESTI* PORTAL

Jovana B. Jovanović

S u m m a r y

The paper is dealing with the lexical-semantic and derivational analyses of expressive lexical units in newspaper texts published on the *Južne vesti* portal in the period October–December 2022. The research provides a classification of expressive lexemes according to several criteria, with special attention paid to inherent and adherent expressiveness. Analysis leads us to insights about the most common derivational and lexical mechanisms that enable the formation of expressive connotative semantics, whereby we conclude that inherent expressiveness in most cases results from suffixal derivation, while adherent expressiveness is most often the product of metaphorical transformations in the lexical structure of observed lexemes. One of the goals of this paper is to determine whether expressive units in the reviewed articles are the primary feature of newspaper language and style, or whether they are represented as a feature of conversational language, since the journalists convey the statements of the social workers, citizens and politicians who participate in the events they report on.

Keywords: expressive lexical unit, inherent and adherent expressiveness, metaphor, affixal derivation, news item, Serbian language

СР – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

316.774:81(497.11)(082)
811.163.41'282.2(082)

ЈЕЗИК нишких медија : примљено на IX скупу Одељења језика и књижевности одржаном 26. децембра 2023. године, на основу рецензија академика Јасмине Грковић-Мејџор и академика Александра Ломе / главни уредник Љубинко Раденковић ; уредници Марина Јањић, Марина Николић. – 1. изд. – Ниш : САНУ, Огранак у Нишу ; Београд : Институт за српски језик САНУ, 2024 (Београд : Вirograf). – 250 стр. ; 24 cm

Тираж 300. – „Тематски зборник радова Језик нишких медија представља резултат научног тима на пројекту 'Говорни и стандардни језик јавне комуникације у Нишу' ... “ —> уводна реч. – На спор. насл. стр: The language of the Niš-based media. – Стр. 7–15: Уводна реч / Уређивачки одбор. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Библиографија уз сваки рад. – Summaries.

ISBN 978-86-6184-027-2 (САНУ)

ISBN 978-86-82496-02-1 (ИСЈ)

- а) Масовни медији – Језик – Ниш – Зборници
- б) Српски језик – Говори – Ниш и околина – Зборници

COBISS.SR-ID 139076873